

Energie delen door energiegemeenschappen

Op weg naar een duurzaam en rechtvaardig energiesysteem

Versie 1.0

Datum: Mei 2024

Inhoudsopgave

1. Inleiding	3
2. Energie Delen: een introductie.....	3
3. Energie delen: een afbakening	4
4. Energie delen: concept én activiteit	6
5. Waarom zou je energie delen?	6
6. Energie delen versus energie leveren	7
7. Prijsbepaling bij energie delen	8
8. Dienstverlening voor energiegemeenschappen	10
9. Energie delen binnen een energiegemeenschap	11
10. Van energiecoöperatie naar energiegemeenschap	12
10.1. Democratische zeggenschap	13
10.2 Eigendom van de productiemiddelen	13
10.3 Leveren zonder vergunning door energiegemeenschappen.....	14
10.4 Geografische afbakening	14
11. Wie betaalt de belastingen en netwerktarieven bij energiedelen?	15
12. Waarom energie delen opnemen in de wet?.....	15
13. Oplossingen voor energie delen met vrije leverancierskeuze	17

1. Inleiding

Energie delen is een veelbelovend nieuw concept dat terecht volop in de belangstelling staat, zowel in Europees als in nationaal verband. Het opent de weg naar een ander, duurzaam, meer democratisch en rechtvaardig energiesysteem en kan tegelijkertijd een van de oplossingen voor netcongestie zijn onder de juiste condities, dat nu al voor grote problemen op de markt zorgt. Nieuwe Europese regelgeving verplicht de lidstaten om energie delen op te nemen in de nationale wetgeving. In Nederland zal energie delen daarom een plek krijgen in de Energiewet.

In dit position paper laat Energie Samen, de koepel van Nederlandse energiecoöperaties, zien hoe energie delen ondersteund zou moeten worden door de Nederlandse wetgeving om dit concept te kunnen laten functioneren. De focus ligt op een eerste eenvoudige vorm van energie delen binnen energiegemeenschappen, waarin de energiegemeenschap zelf opwekt en zelf levert aan de leden. Deze vorm is gebaseerd op de recente ervaringen binnen het local4local-project van Energie Samen.

In het Local4Local project werken 13 partijen samen aan het beschikbaar maken van coöperatieve energie tegen een lokale prijs door zelflevering binnen energiegemeenschappen. Onder leiding van Energie Samen zetten Windunie, Deltawind, Energie Samen Rivierenland, Zuidenwind, Grunneger Power, Agem Energie Experts, Zonedorpen, Energie VanOns, om | nieuwe energie, ENTRNCE, Resourcefully en ZenMo zich samen in om de energiegemeenschap van de toekomst te realiseren.

2. Energie Delen: een introductie

Energie delen is een nieuw concept dat zich in een aantal opzichten onderscheidt van energie leveren zoals we dat nu kennen – een transactie tussen een (commerciële) leverancier en een consument. Bij energie delen wisselen actieve afnemers door hen zelf opgewekte energie gelijktijdig met elkaar uit, onder voorwaarden die ze onderling, democratisch met elkaar afspreken, ongeacht welke energieleveranciers ze hebben. Tegelijkertijd kan energiedelen onder de juiste omstandigheden bijdragen aan oplossingen zijn voor netcongestie, dat nu al voor grote problemen op de markt zorgt.

Om dit goed te kunnen regelen en het concept volwaardig te laten functioneren in het energiesysteem is verankering in de wet nodig. De Hernieuwbare Energie Richtlijn geeft energiegemeenschappen het recht om hun eigen opgewekte energie onderling te delen. De aankomende European Market Design verplicht lidstaten om energie delen op te nemen in de wet. We stellen voor deze tekst nu integraal over te nemen in de energiewet en dit nu in eerste instantie mogelijk te maken voor energiegemeenschappen die ook leveren aan hun leden. Andere vormen van energiedelen (tussen individuen) of met behoud van vrije leverancierskeuze vergen nieuwe marktafspraken met andere marktpartijen. Dit kan (en moet) later bij de implementatie van de EMD.

Hieronder werken we het concept energie delen binnen een energiegemeenschap verder uit, voor het startmodel waarin de energiegemeenschap ook de activiteit levering verzorgt of samenwerkt met een energiedienstverlener die dit kan faciliteren. In Artikel 22 van Hernieuwbare Energie Directive (EU) 2018/2001 staat dat een energiegemeenschap de mogelijkheid moet hebben om energie te produceren, te leveren én te delen.

Energie delen met vrije leverancierskeuze is ingewikkelder vanwege de benodigde verrekeringen met meerdere leveranciers. We stellen dan ook voor om dit in het komende jaar zorgvuldig uit te werken samen met de markt en de netbeheerders, die hier vanuit hun marktfaciliteringsrol een taak in hebben.

Een aantal aspecten van energie delen zijn al geland in de nieuwe Energiewet. Toch zijn er goede argumenten om op verschillende andere punten de afbakening in een wettelijk kader vast te leggen.

- Het proces waarmee leden onderling afspraken maken over de prijzen moet bijvoorbeeld gereguleerd worden.
- Ook is het nodig om vast te leggen hoe de toegang tot de (schaarse) bronnen geregeld is, zolang energiegemeenschappen (nog) onvoldoende opwekken voor eigen gebruik.
- Omdat de onderlinge verhouding tussen leden van de energiegemeenschap een andere is dan die tussen energieleverancier en consument, zijn ook andere wettelijke kaders nodig voor die relatie.
- Momenteel is alleen subsidie mogelijk voor productie en levering. Om andersoortige subsidies te ontwerpen die de energieketen subsidiëren, moet het concept energie delen juridisch worden geborgd.
- De voorwaarden voor zelfregulering (energiegemeenschappen mogen straks leveren zonder vergunning) moeten helder zijn.
- Tot slot: lokale overheden moeten in regelgeving handvatten hebben om te kunnen bepalen of er sprake is van lokaal eigendom¹. Daarvoor is een helder onderscheid tussen energie leveren en energie delen nodig.

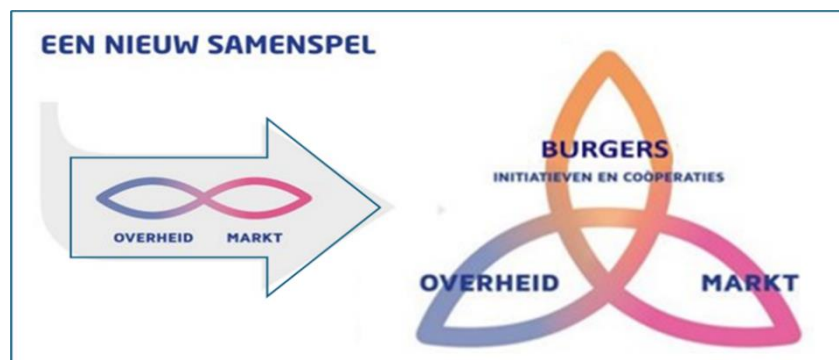
Ten slotte: Energie Samen ziet duurzame energiebronnen als een gemeenschappelijk goed. Iedereen moet daar toegang toe hebben, moet er volgens democratische uitgangspunten zeggenschap over kunnen uitoefenen en moet kunnen profiteren van de geldstromen die de opwek oplevert. Om die reden wil Energie Samen bij wet geregeld zien dat energiegemeenschappen met energie delen een volwaardige rol kunnen spelen in het energiesysteem van de toekomst. Er is geen reden waarom we zouden wachten tot een amendementenronde ná vaststelling van de wet. Energiegemeenschappen kunnen juist nu bijdragen aan meer betrokkenheid en zeggenschap over steeds grotere opwekcapaciteit en kunnen werken aan vraagsturing in Nederland en onder de juiste condities bijdragen aan verminderen van netcongestie.

3. Energie delen: een afbakening

Energie delen is een eenvoudig principe: burgers wisselen zelf opgewekte energie met elkaar uit, tegen voorwaarden die ze onderling met elkaar afspreken, ongeacht bij welke energieleveranciers ze zitten. De afspraken over energie delen worden in de meeste gevallen georganiseerd in een energiegemeenschap, maar dat hoeft niet per se.

¹ Lokaal eigendom (zoals bedoeld in het klimaatakkoord): Lokaal eigendom betekent dat inwoners en ondernemers collectief (gedeeltelijk) eigenaar zijn van de installatie van een wind- of zonnepark, meestal in de vorm van een energie-, wijk- of dorpscoöperatie, en zeggenschap hebben over (de ontwikkeling van) het project, inclusief (een deel van) de opbrengsten.

Energie delen betekent een andere marktordening, waarin niet alleen overheid en markt actief zijn, maar ook burgers een actieve rol spelen. Dit paper gaat over de situatie waarin actieve afnemers zich organiseren binnen een energiegemeenschap en, buiten de internationale handelsmarkt om, onderling energie delen. Hierbij maken ze gebruik van een energie dienstverlener die zowel het delen als het leveren van energie kan faciliteren.

In aanscherping op het Clean Energy Package heeft de Europese Commissie op 19 december jl. haar Electricity Market Design² voorstel (EMD) gepubliceerd, waarin de officiële definitie van energie delen als volgt luidt:

energie delen: *Onder het delen van energie wordt verstaan het zelf verbruiken door actieve klanten van hernieuwbare energie die ofwel*

a) offsite of onsite is opgewekt of opgeslagen door een installatie die zij geheel of gedeeltelijk bezitten, leasen of huren; of

b) waarvan het recht kosteloos of tegen een prijs door een andere actieve afnemer aan hen is overgedragen.³

Hiermee wordt energie delen gedefinieerd als zelfconsumptie: het gelijktijdig opwekken, delen en gebruiken door consumenten, soms met een geografische afbakening of met een beperkt toegestaan vermogen. In veel gevallen organiseren deze actieve afnemers zich in een energiegemeenschap, maar ook het onderling uitwisselen tussen individuele actieve afnemers wordt mogelijk gemaakt.

Dankzij de European Market Design komen we in de situatie waarin energie delen en energie leveren onder twee verschillende juridische kaders gaan vallen. Dat is een positieve ontwikkeling, want dat maakt het mogelijk de twee activiteiten verschillend te reguleren en zelfs te stimuleren.

² Voorstel voor een VERORDENING VAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD tot wijziging van de Verordeningen (EU) 2019/943 en (EU) 2019/942 en de Richtlijnen (EU) 2018/2001 en (EU) 2019/944 om de opzet van de elektriciteitsmarkt van de Unie te verbeteren.

4. Energie delen: concept én activiteit

Energie delen is een politiek-sociaal-economisch concept. In die zin is energie delen het recht van burgers om gezamenlijk hun eigen energie te produceren en consumeren. Het geeft hun de vrijheid om zichzelf te organiseren in lokale, autonome, open en vrijwillige (en in de meeste gevallen democratische) organisaties waarin ze hun eigen regels bepalen over hoe deze energie wordt gedeeld en welke prijs wordt betaald. Het is een manier om onafhankelijker te worden van de internationale markt en de vrijheid te hebben om hun eigen (lokale) markten te creëren op basis van hun eigen sociaal-economische omstandigheden en ruimtelijke kenmerken. Siward Zomer, voorzitter van Energie Samen, heeft energiedelen beschreven als een concept dat “een nieuwe marktordering creëert met nieuwe regels. Het stelt burgers en bedrijven binnen een collectief, dat we een energiegemeenschap noemen, in staat om lokale gemeenschapsmodellen te maken op basis van collectief vastgestelde regels en hun eigen prijsstelling.”

Dat is revolutionair in Europa, maar tegelijkertijd ook direct in lijn met de rol van de Europese Unie, wier belangrijkste taak het is om meer vrijheden voor burgers te creëren om economische relaties te organiseren en zo meer markten te creëren.

Tegelijkertijd is energie delen een concrete activiteit.⁴ Deze activiteit vindt niet plaats in een vacuüm, maar is ingebed in de huidige marktorganisatie en moet in overleg met andere belanghebbenden in de energiemarkt worden georganiseerd. Energie delen als activiteit moet specifiek beschreven worden in de energiewet, zodat duidelijk wordt hoe deze activiteit past in de markt en hoe de verantwoordelijkheden verdeeld zijn.

5. Waarom zou je energie delen?

De Committee on Industry, Research and Energy van het Europees Parlement zegt in de [Provisional Agreement](#) over energie delen het volgende:

(22) Het delen van energie kan weerstand creëren tegen de effecten van hoge en volatiele marktprijzen op de energierekening van consumenten, een grotere groep consumenten die niet anderszins de mogelijkheid hebben om een actieve klant te worden vanwege financiële of ruimtelijke beperkingen, zoals energiearme en kwetsbare consumenten, en leidt tot een groter gebruik van hernieuwbare energie door extra particuliere kapitaalinvesteringen aan te trekken en beloningstrajecten. Met de integratie van passende prijssignalen en opslag faciliteiten, kan het delen van elektriciteit helpen de basis te leggen om het flexibiliteitspotentieel aan te boren van kleinere verbruikers.

Met andere woorden: energie delen kan leiden tot minder energiearmoede en meer gebruik van duurzame energie.

⁴ Veen, A., Winters, E., Fumagalli, E. et al beschrijven energiedelen als “de activiteit van het administratief toewijzen van hernieuwbare energie aan consumenten waarbij de installatie van hernieuwbare energie wordt gecontroleerd door deze consumenten in een gedeelde rol van een niet-professionele of non-profit producent (bijvoorbeeld als lid van een energiegemeenschap).”

Energie Samen ondersteunt deze collectieve gedachte. Immers, Energie Samen vertegenwoordigt energiecoöperaties, die tot doel hebben om hun leden zeggenschap te geven over hun eigen energievoorziening. Energie Samen ziet de duurzame bronnen zon en wind als een gemeenschappelijk goed, waar iedereen toegang toe zou moeten hebben en waarbij iedereen democratisch zeggenschap zou moeten hebben over de bijbehorende energiestromen en de daaraan gerelateerde geldstromen.

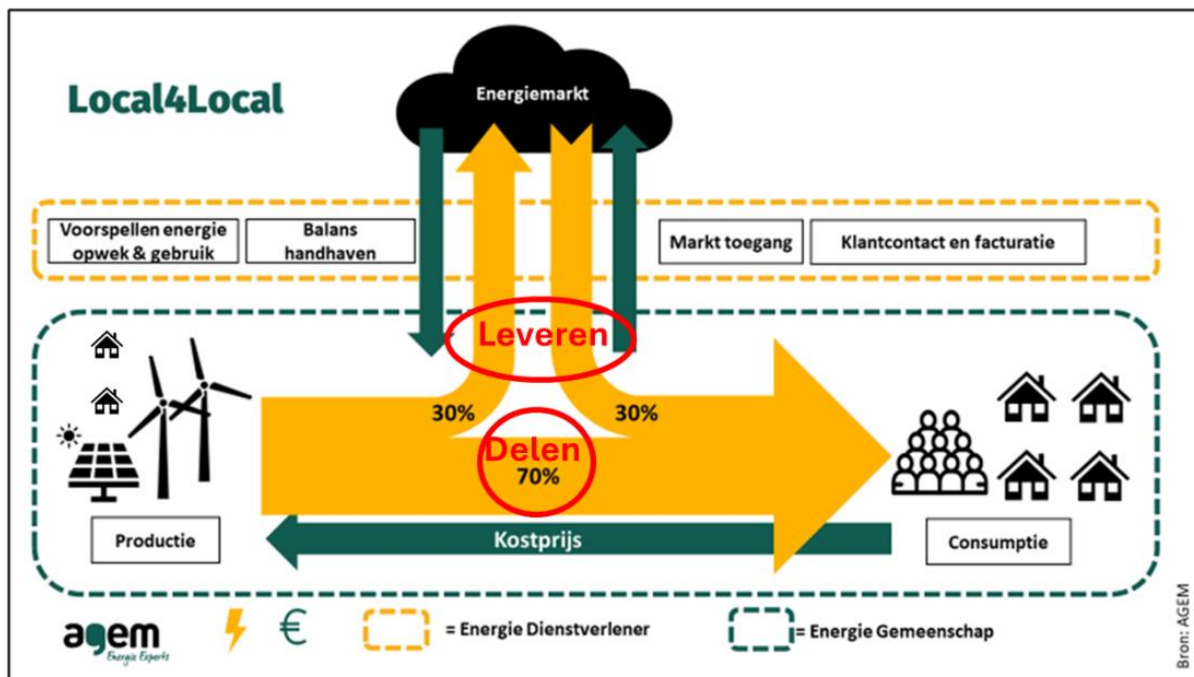
6. Energie delen versus energie leveren

We onderscheiden twee verschillende activiteiten: *energie delen* en *energie leveren*. Energie delen is het *gelijktijdig* gebruik van opgewekte stroom die door actieve afnemers is opgewekt. Dat doen ze als individu of via collectieve productie. De energiestromen op andere momenten, d.w.z. wanneer er door de gebruiker geen gelijktijdigheid kan plaatsvinden, noemen we levering. Energie delen wordt gefaciliteerd door een Energy Sharing Organiser (ESO). We komen hieronder op dit begrip terug.

Energie leveren wordt uitgevoerd door een energieleverancier. Beide activiteiten (leveren en delen) kunnen uitgevoerd worden door dezelfde partij, bijvoorbeeld een energiegemeenschap in samenwerking met een energiedienstverlener die ook een leveringsvergunning heeft. Dit is de huidige situatie waarin de coöperatieve leveranciers ook de Energie Sharing Organisers zijn die de gelijktijdige kWh in rekening brengen én de geleverde kWh. In de toekomst zal het mogelijk worden om beide activiteiten bij verschillende partijen neer te leggen. Leden van de energiegemeenschap kunnen hun levering dan laten faciliteren door een leverancier naar keuze.

De collectieve acties die uitgevoerd worden om een klant en lid volledig te voorzien in haar verbruik noemen wij coöperatieve zelflevering.

De netbeheerders faciliteren op dit moment de markt. Met nieuwe partijen als energiegemeenschappen en met energie delen naast energie leveren, is het vanzelfsprekend dat de netbeheerders ook energiegemeenschappen gaan faciliteren in energie delen. In de praktijk zal dit data-uitwisseling tussen de energy sharing organiser en de netbeheerders (EDSN) betekenen.

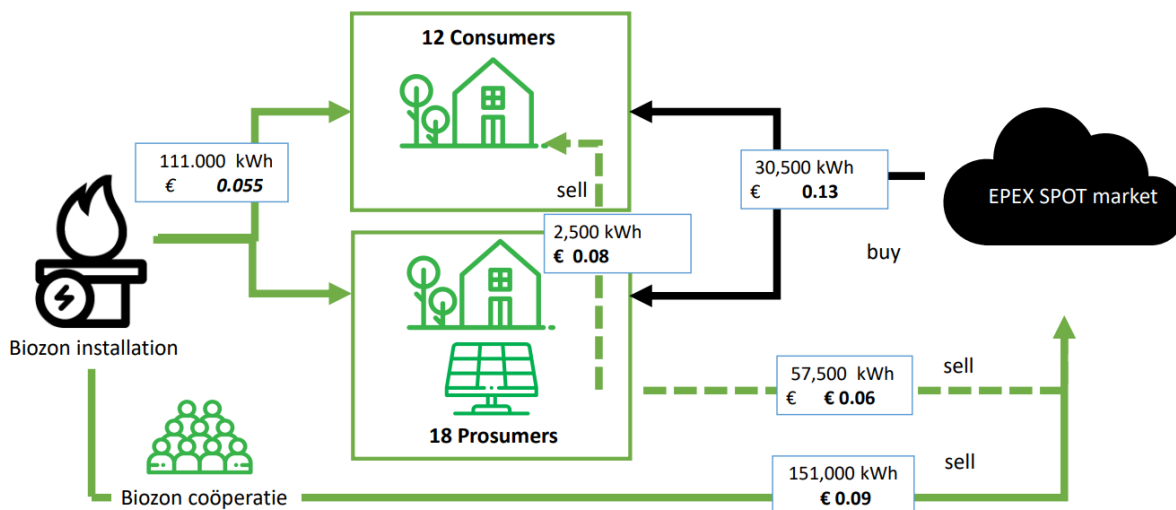
7. Prijsbepaling bij energie delen

De prijs van een kWh van energie delen komt op een andere manier tot stand dan de prijs van de door een reguliere marktpartij geleverde kWh. Bij energie delen liggen er interne collectieve besluitvormingsprocessen en informatiestromen aan ten grondslag. Er wordt binnen de democratische structuur van de energiegemeenschap een prijs en een verdeelsleutel (deelcoëfficiënt of sharing coefficient) en de prioritering van afname afgesproken. Binnen de energiegemeenschap is het transparant hoe deze prijs en verdeling tot stand komen. De organisatie hiervan wordt geregeld in de relatie tussen lid en energiegemeenschap. De uitvoering van deze afspraken ligt bij de Energie Dienstverlener (coöperatieve leverancier of ESO).

De prijs van een kWh die niet gelijktijdig met de eigen collectieve productie kan worden afgenomen loopt via de energiemarkt. Het tarief dat de eindconsument voor dit deel van de levering betaalt is daarmee gerelateerd aan de energiemarkt.

Beide activiteiten, energie delen als leveren via de markt, worden dus door één partij uitgevoerd die daarmee ook de balansverantwoordelijkheid direct kan regelen. Zowel de gedeelde als de geleverde stroom staan op één factuur vermeld, inclusief alle nettarieven en belastingen die deze partij afdraagt aan de netbeheerders en de belastingdienst.

Biozon Energy and average prices 2023 ex cost, taxes

In bovenstaande afbeelding is een schematische weergave van de kosten vaststelling van verschillende energie stromen in de Pilot BioZon in Zelhem. Het gaat hier over de kosten zonder nettarieven of belastingen. De coöperatie bestaan uit 30 leden waarvan 12 consumenten (afnemers zonder zonnepanelen) en 18 prosumenten (afnemers met zonnepanelen).

De coöperatie heeft haar eigen collectieve productiemiddel. In dit geval een biogas installatie. De kostprijs voor deze installatie is €0.055/kWh. Collectief is besloten dat elk lid die gelijktijdig de stroom met de productie van de installatie afneemt €0.055/kWh betaalt voor die kWh. Alle stroom die overblijft uit de installatie wordt verkocht op de EPEX SPOT markt. Gemiddeld was die prijs over 2023 €0.09/kWh. De leden hebben gezamenlijk besloten dat alle opbrengsten hiervan ten goede komen aan de coöperatie.

Aan de prijs van de gelijktijdige stroom ligt een collectief besluit ten grondslag waar verschillende belangen werden afgewogen. De coöperatie moest gezamenlijk besluiten wat ze zouden betalen per kWh om de BioZon installatie rendabel en de investerende leden tevreden te houden. Aan de andere kant moest er gezamenlijk besloten worden wat de leden onderling als consument en prosumant aan elkaar gingen betalen. Ook daar werden belangen afgewogen. Bijvoorbeeld: wie betaalt de meerkosten van salderen? De teruggeleverde stroom is immers minder waard op de markt dan volgens de salderingsregels wordt vergoed aan de prosumant. In het geval van de BioZon Pilot vonden alle deelnemers het redelijk om deze kosten te socialiseren binnen de gemeenschap omdat hierover vooraf geen duidelijke afspraken waren gemaakt. Ook is de wens uitgesproken om te werken naar een prijsmodel die meer recht doet aan de daadwerkelijke waarde van de zonnestroom.

De prijs van het overschot en het tekort komt tot stand doormiddel van internationale handel op de EPEX SPOT markt. De leden hebben daar niet veel invloed op. De prijszekerheid voor de afnemers van de energiegemeenschap wordt dus bepaald door het energie aandeel dat via de markt wordt geleverd en de gekozen inkoopstrategie, hetgeen dus een stimulans vormt voor het streven naar een hoge gelijktijdigheid tussen vraag en aanbod.

8. Dienstverlening voor energiegemeenschappen

Bij energie delen heeft de eindgebruiker voor de inkoop van tekorten of het verhandelen van overschotten van en op de internationale energiemarkt nog steeds de energieleverancier nodig. Maar voor het delen en gebruiken van op dat moment opgewekte stroom zal hij een nieuwe relatie aangaan met een partij die het delen faciliteert. De eindgebruiker krijgt daarmee een extra rekening voor energie delen, die verrekend moet worden met de energierekening van de leverancier.

De Europese Commissie wil dat de eindgebruiker de energieleverancier voor die tekorten of overschotten die verhandeld moeten worden vrij kan kiezen. Dit vergt aanpassingen in de markt, met nieuwe afspraken tussen partijen die delen, netbeheerders en leveranciers. Energie delen komt immers niet zomaar tot stand; het moet georganiseerd worden door een partij die het energie delen faciliteert binnen de context van de energiemarkt. Wanneer energie delen niet geregeld wordt in verhouding tot de al bestaande markt, zal dit tot veel problemen leiden voor consumenten en andere marktpelers. Daarom introduceert de Europese Commissie een nieuwe rol om energie delen in goede banen te leiden: de *energy sharing organiser*⁵ (ESO).

Voorlopig is energie delen met vrije leverancierskeuze nog niet mogelijk. Een energiegemeenschap zal daarom een dienstverlener inschakelen die zowel energie delen als energie leveren kan faciliteren voor alle leden van de energiegemeenschap. De energie dienstverlener is dan zowel ESO als leverancier, die alle benodigde marktprocessen van het delen en leveren regelt en ook de tekorten en overschotten aan de eindgebruiker op zich neemt. De energiedienstverlener spreekt een in- en verkoopstrategie af met de energiegemeenschap, die past bij de beschikbare eigen productie van de energiegemeenschap en haar leden. Doordat alle marktactiviteiten en het delen en leveren in één hand zitten, zijn er niet veel andere handelingen of afspraken nodig om het energie delen efficiënt te laten verlopen. Deze geïntegreerde dienstverlening van delen en leveren is in de toekomst waarschijnlijk het goedkoopst en meest praktisch voor de afnemer. Daarnaast biedt deze integratie meer mogelijkheden om collectief gemaakte afspraken uit te voeren, te optimaliseren en in te spelen op veranderende marktomstandigheden.

De coöperatieve leveranciers OM | Nieuwe Energie, Energie van Ons en Agem werken in het Local4Local programma samen om deze dienstverlening vanuit coöperatieve waarden aan te kunnen bieden aan de energiegemeenschappen.

⁵ In de EMD artikel 15 lid 3 wordt gesproken over een Energy Sharing Organiser. Active customers who participate in energy sharing may appoint an energy sharing organiser for communication with grid operators, including through a legal entity. The energy sharing organiser shall be responsible for providing grid operators with all necessary information about energy sharing arrangements, for settling the grid tariffs and applicable taxes and for notifying electricity suppliers at the same connection point about the energy sharing arrangement. (Rapp 151, EPP 1128). The energy sharing organiser shall aim at self-balancing the behind-the-meter flexible loads, distributed renewable generation and storage assets part of an energy sharing arrangement.

9. Energie delen binnen een energiegemeenschap

Hieronder werken we het concept energie delen binnen een energiegemeenschap verder uit, voor het startmodel waarin de energiegemeenschap ook de activiteit levering verzorgt. In Artikel 22 van Hernieuwbare Energie Directive (EU) 2018/2001 staat dat een energiegemeenschap de mogelijkheid moet hebben om energie te produceren, te leveren én te delen.

“2. De lidstaten zorgen ervoor dat hernieuwbare-energiegemeenschappen het recht hebben:

*a) hernieuwbare energie te **produceren, te verbruiken, op te slaan en te verkopen**, ook via hernieuwbare-stroomafnameovereenkomsten;*

*b) binnen de hernieuwbare-energiegemeenschap hernieuwbare **energie te delen die is geproduceerd door de productie eenheden die eigendom zijn van die hernieuwbare-energiegemeenschap**, met inachtneming van de andere vereisten van dit artikel en met behoud van de rechten en verplichtingen van de leden van de hernieuwbare-energiegemeenschap als consumenten;”*

De vetgedrukte passages verwijzen naar de situatie die we in dit paper behandelen. Er zijn ook andere situaties mogelijk, zoals energie delen tussen individuen of binnen gebouwen, maar die zijn complexer en vallen buiten de scope van dit paper. Ze zijn verder uitgewerkt in de huidige EMD en zullen in Nederland verder uitgewerkt moeten worden bij de implementatie van de EMD.

De energiegemeenschap

Hierboven is al diverse keren het woord ‘energiegemeenschap’ gevallen. In het wetsvoorstel Energiewet is de energiegemeenschap als volgt gedefinieerd:

“Een rechtspersoon die ten behoeve van haar leden of aandeelhouders activiteiten op de energiemarkt verricht en als hoofddoel heeft het bieden van milieuvordelen of economische of sociale voordelen aan haar leden of aandeelhouders of aan de plaatselijke gebieden waar ze werkzaam is, en niet het maken van winst.” Energie Samen pleit voor een aantal aanvullingen op deze definitie, om onder andere de democratische zeggenschap binnen de energiegemeenschap vast te leggen. Ook moet helder worden omschreven welke partijen of personen lid kunnen zijn van de energiegemeenschap en dat zij vrij zijn om de energiegemeenschap te verlaten. De wet zou van energiegemeenschappen mogen eisen dat dit soort zaken worden vastgelegd in de statuten of de overeenkomst met de leden.

Iedereen kan meedoen

De definitie van energiegemeenschappen is gebaseerd op de coöperatieve principes. Het idee hierachter is dat niet kapitaal doorslaggevend is of je mee kan doen, maar het feit dat je onderdeel bent van de gemeenschap. Dit zie je bij coöperaties terug in de stemverhoudingen (democratisch) maar ook in het feit dat de verdeling van de productie niet gerelateerd is aan het aandeel of financiële inbreng in de coöperatie.

Waar in eerste instantie het product dat energie coöperaties aanboden het verdelen van winst was en daar iedereen een stem in had wordt nu het product het verdelen van energie. Dit maakt het veel interessanter voor mensen die niet kunnen investeren of zelf geen dak hebben. Het product van een stabiele eerlijke kostprijs van gedeelde productie spreekt voor die doelgroep meer aan.

Wanneer gemeenten lid zijn van een energiegemeenschap en een aandeel hebben in de productie zijn zij verplicht om 10% van de productie beschikbaar te stellen voor kwetsbare huishoudens. De energiegemeenschappen in het Local4Local project hebben onderling ook expliciet afgesproken dat: “zij werkt er actief aan om kwetsbare huishoudens ook toegang te geven tot energie voor stabiele en eerlijke kostprijs+”

Energie delen in de praktijk

Energie delen gebeurt al. Energiecoöperatie BioZon deelt met haar leden de elektriciteit die ze produceert met haar biogasinstallatie. De leden zijn investeerders in de energiegemeenschap, of afnemers van de stroom, of beide. BioZon laat zich ondersteunen door een energiedienstverlener. Op dit moment wordt de energiedienstverlener nog gevormd door drie met elkaar samenwerkende partijen: Agem (Streekenergie) faciliteert in samenwerking met Energie Van Ons de levering aan de leden (kleinverbruikers). De netbeheerders faciliteren dit vanuit het platform Entrnce waarbij verbruik en opwek met elkaar verrekend worden en de overschotten en tekorten verhandeld worden op de markt.

De BioZon Pilot maakt onderdeel uit van het Local4Local-programma van EnergieSamen. De drie coöperatieve leveranciers OM Nieuwe Energie, Energie van Ons en Agem werken samen aan de realisatie van één dienstverlener (ESO) voor de coöperatieve sector om projecten zoals deze te faciliteren.

10. Van energiecoöperatie naar energiegemeenschap

In lijn hiermee ziet Energie Samen een energiegemeenschap als een collectief van actieve eindgebruikers (de leden), dat kan bestaan uit particulieren, bedrijven of overheden, of een combinatie daarvan. De leden hebben feitelijke zeggenschap over de energiegemeenschap. Deze actieve eindgebruikers delen het eigendom van collectieve duurzame productiemiddelen en/of brengen individueel duurzaam geproduceerde energie in van hun eigen installaties die ze zelf in eigendom hebben. De geproduceerde energie wordt onder de leden verdeeld, tegen een afgesproken verdeelsleutel en een afgesproken prijs.

Een energiegemeenschap kan volgens het wetsvoorstel elke rechtsvorm aannemen. Dat betekent dat een energiegemeenschap niet per se een coöperatieve vorm hoeft te hebben. De juridische entiteit *coöperatie* is wel de meest geëigende juridische vorm, omdat deze op eenvoudige wijze nieuwe leden toelaat, open en autonoom is en de feitelijke zeggenschap bij de leden neerlegt.

Dit betekent dus ook dat de meeste huidige energiecoöperaties zich moeiteloos kunnen door ontwikkelen tot energiegemeenschap die energie deelt. Ze zullen in de meeste gevallen hun statuten niet hoeven aanpassen, omdat hun doelstellingen al breder waren dan het generen van financiële opbrengsten voor hun leden. Er hoeven dan alleen specifieke interne afspraken gemaakt te worden over de regels van het energie delen, bijvoorbeeld over de verdeelsleutel.

Energiecoöperaties werken nu op basis van financiële transacties. Leden investeren in de coöperatie en bouwen collectief productiemiddelen. De coöperatie verkoopt de energie aan de markt via een

power purchase agreement (PPA) en de financiële revenuen komen, na aftrek van de kosten, ter beschikking aan de algemene leden vergadering die besluit over de bestemming ervan. Ze delen hiermee de financiële opbrengsten van de productie. Deze activiteiten hebben geen effect op de energiemarktprocessen. Wat energiecoöperaties in Nederland traditioneel doen is dus geen *energie* delen, maar *financiële opbrengsten* delen met haar leden-participanten en de bredere omgeving.

Energiecoöperaties delen wél energie als ze de energie onderling verdelen onder de leden tegen een afgesproken vergoeding. Op het moment dat er op die manier energie gedeeld wordt binnen een collectieve entiteit spreken we van een energiegemeenschap in plaats van een energiecoöperatie.

10.1. Democratische zeggenschap

Het wetsvoorstel voor de Energiewet schrijft niet voor dat een energiegemeenschap de feitelijke zeggenschap in een democratische vorm (*one member one vote*) organiseert. Maar de definities van de *renewable energy communities* (REC) en *Citizens Energy Community* (CEC) zijn duidelijk gericht op de versterking van de positie van burgers. Er wordt ook naar deze organisaties gekeken om niet alleen energiediensten te leveren, maar ook sociaal-economische en maatschappelijke voordelen te creëren. Het energie delen door met name energiegemeenschappen moet dus niet alleen gezien worden als een zakelijke commerciële transactie die elke (markt)partij zou kunnen organiseren, maar ook als manier om burgers een positie te geven in het energiesysteem.

Energie Samen U.A. is een coöperatie en hanteert in haar charter de zeven coöperatieve principes van de International Cooperative Alliance (ICA) als voorwaarde voor lidmaatschap⁶. Dit betekent dat onze leden democratisch zijn (één lid, één stem). Alle energiegemeenschappen die lid zijn van Energie Samen hebben de coöperatieve rechtsvorm, houden zich aan de coöperatieve principes en zorgen dus voor democratische zeggenschap van de leden. Als Energie Samen pleiten we er vanuit maatschappelijk oogpunt voor om dit de standaard te maken in de wet. Vanuit het maatschappelijke belang van rechtvaardigheid en gelijke toegang tot duurzame energie tegen een stabiele kostprijs vinden we dat de coöperatieve principes opgenomen moeten worden in de definitie van energiegemeenschappen in de Energiewet: de energiegemeenschap is autonoom; iedereen kan meedoen (open), niemand wordt verplicht om mee te doen (vrijwillig) en iedereen heeft gelijk stemrecht (democratisch).

10.2 Eigendom van de productiemiddelen

In een energiegemeenschap delen de leden onderling zelf opgewekte energie. De energiegemeenschap regelt het collectief eigendom van de productiemiddelen. In de Hernieuwbare Energie Directive (EU) 2018/2001 wordt de link gelegd tussen het collectieve eigendom van installaties van een energiegemeenschap en de mogelijkheid van energie delen door een energiegemeenschap. Er is geen sprake van energie delen door een energiegemeenschap als de productiemiddelen geen collectief eigendom of eigendom van de leden zijn, maar eigendom van een andere partij die energie levert aan de energiegemeenschap, die deze energie vervolgens doorlevert

⁶ <https://www.ica.coop/en/cooperatives/cooperative-identity#toc-cooperative-values>

aan de leden.⁷ Deze activiteit valt onder *energie leveren*, vaak via een directe *power purchase agreement* (PPA).

Wanneer individuele producenten zonder energiegemeenschap aan elkaar leveren noemen we dit *energiedelen tussen actieve consumenten*. Hiervoor zijn andere regels nodig. Het is in de huidige situatie onduidelijk hoe afspraken tussen deze actieve consumenten tot stand komen. Wanneer actieve consumenten energie delen tussen meerdere actieve consumenten, zijn daar volgens Energie Samen altijd een collectief proces en besluitvorming voor nodig én een organisatie die de nettarieven en de belasting afdraagt. Wanneer die collectieve besluitvorming georganiseerd moet worden, kom je al snel op een energiegemeenschap die zich laat faciliteren door een ESO.

Om dit mogelijk te maken moet de calculatie (wie deelt hoeveel energie met wie op basis van de aangereikte sharing coefficienten) door een andere partij uitgevoerd worden. De meest praktische oplossing zou zijn om dat centraal te laten doen door Energie Data Services Nederland (EDSN), in plaats van door verschillende marktpartijen. Maar zoals gezegd: dit vergt in de toekomst verdere uitwerking en valt buiten de scope van dit paper.

10.3 Leveren zonder vergunning door energiegemeenschappen

In de nieuwe energiewet krijgen energiegemeenschappen de mogelijkheid om energie te leveren zonder vergunning. Energie Samen interpreteert die mogelijkheden als de vrijheid om niet te hoeven voldoen aan de contractvormen die wel gelden voor private energieleveranciers in een consument-leverancier relatie. Ook een energiegemeenschap die levert zonder vergunning moet echter nog steeds aan alle marktprocessen voldoen. Dit zou betekenen dat er voor een energiegemeenschap niet veel verandert in de bovenstaande beschreven situatie. Het leveren van het overschot en tekort wordt nog steeds gefaciliteerd door een energiedienstverlener die de marktprocessen organiseert. Ze heeft alleen de vrijheid om in samenspraak met haar leden contracten af te spreken over deze levering die niet gebonden zijn aan het toezicht en de eisen van de ACM die normaal gesproken wel gelden voor private leveranciers die leveren aan een consument. Deze vrijheid is in het kader van zelfregulering binnen democratisch georganiseerde bedrijven zeer welkom. Dit maakt het voor energiegemeenschappen makkelijker om energie delen en energie leveren binnen een energiegemeenschap als integrale dienst aan de leden aan te bieden en om over beide activiteiten ook collectieve afspraken te maken.

10.4 Geografische afbakening

De Europese regelgeving maakt het mogelijk om energie delen geografisch af te bakenen. De gedachte is dat een geografische afbakening bijdraagt aan het optimaal benutten van lokale productie en daarmee een lagere belasting van het net. De werkelijke effecten van een geografische afbakening van energie delen op de netbelasting zijn echter nog onbekend.

Een lagere belasting van het net, en het verlichten van netcongestie, treedt alleen op als gebruikers van het net hun gedrag aanpassen. Hiervoor zal meer nodig zijn dan alleen een geografische

⁷ Het leasen van een productiemiddel van een derde partij wordt wel gezien als een vorm van eigendom.

afbakening. Lokaal gebruik zal ook gestimuleerd moeten worden middels andere economische prikkels, zoals een verlaagd nettatarief. We stellen daarom voor dat energie delen niet geografisch wordt afgebakend maar dat lokaal energie delen binnen een bepaald netvlak wordt gestimuleerd door een verlaagd nettatarief⁸.

Wij adviseren daarom om te onderzoeken hoe groot het netto-effect op de netbelasting zal zijn van het geografisch afbakenen van energie delen en welke mogelijkheden er zijn om lokaal energie delen te stimuleren door de inzet van economische prikkels.

11. Wie betaalt de belastingen en netwerktarieven bij energiedelen?

Bij energiedelen door energiegemeenschappen worden gewoon de belastingen en nettarieven afgedragen over de gedeelde energie. Dit is hetzelfde proces als de leveranciers hebben over de geleverde energie. Er zijn hiervoor geen aanpassingen nodig in processen of systemen. Elk lid van de energiegemeenschap krijgt gewoon over alle geleverde en gedeelde energie een factuur waar over het geheel de belasting en de nettarieven zijn berekend.

12. Waarom energie delen opnemen in de wet?

Energie delen is een nieuwe activiteit, die zich verder zal ontwikkelen en die met nieuwe regelgeving moet worden gereguleerd en als systeemproces moet worden gefaciliteerd. Voor energie delen en energie leveren zullen andere rechten en plichten gelden en er zullen andere soorten partijen die andere rollen uitvoeren verantwoordelijk voor zijn. Hieronder noemen we zes redenen om energie delen op te nemen en te reguleren in de Energiewet en uit te werken in lagere regelgeving.

1. De energieprijs wordt gezamenlijk vastgesteld

Voor energieleveranciers zijn er duidelijke regels over het communiceren van tarieven. Het proces van vaststelling in energiegemeenschappen is anders. Dit is een collectief proces over een gezamenlijke portfolio binnen de energiegemeenschap. In de contracten over energie delen komt dan te staan dat deze prijs elk jaar wordt vastgesteld door bijvoorbeeld de algemene leden vergadering.

Wat moet je reguleren?

Voor de tarieven die binnen de energiegemeenschap gelden voor de gedeelde energie hoeft er geen nieuwe wetgeving gemaakt te worden. In de toekomst kan er wel nagedacht worden over extra eisen aan het besluitvormingsproces om het tarief vast te stellen. Energie Samen heeft hierover in haar charter al onderlinge afspraken gemaakt.

⁸ Zo wordt in Oostenrijk momenteel al 57% korting op het nettatarief gegeven voor de energietransport die alleen het laagspanningsnet (LS net) gebruikt. Zie paragraaf 3.4.3 op pagina 55 : https://shares-project.eu/fileadmin/6_shares/downloads/deliverables/d3.1_shares_legal_regulatory_framework.pdf

2. *Er is geen vrije toegang tot energie die gedeeld kan worden tegen kostprijs*

Omdat weinig energiegemeenschappen op elk moment voldoende lokale energie kunnen produceren voor de energievraag van hun eigen gemeenschap, zal de toegang tot die energie gereguleerd moeten worden. In eerste instantie zal dat door de energiegemeenschappen zelf gebeuren. Op een hoger niveau ontwikkelt Energie Samen een gedragscode om ervoor te zorgen dat dit eerlijk gebeurt. Een gedragscode heeft geen juridische grondslag. Het kan dus zijn dat we als maatschappij wat willen vastleggen over de toegang tot lokaal opgewekte energie binnen energiegemeenschappen. Door energie delen in de wet te zetten is het mogelijk in lagere wetgeving of in normen algemene regels op te stellen.

3. *Energiegemeenschappen hebben een langdurige relatie met de leden*

Een energiegemeenschap heeft met haar leden een andere relatie dan een leverancier met zijn klanten. Waar de tweede gebaseerd is op concurrentie en snel weg kunnen, is de eerste gebaseerd op vertrouwen en duurzaamheid. De huidige afspraken en consumentenbescherming die passen bij de relatie tussen een leverancier en een consument, passen niet bij de relatie tussen de energiegemeenschap en haar leden. De consument kan zichzelf als lid goed vertegenwoordigen, omdat de energiegemeenschap een democratische organisatie is en leden zeggenschap hebben. Dit is echter niet vanzelfsprekend.

4. *Energie delen geeft de mogelijkheid om de keten te subsidiëren*

Wanneer de activiteit energie delen juridisch bestaat, wordt het mogelijk om die te subsidiëren. Omdat het begrip nu niet bestaat, kunnen alleen productie (SDE++) en levering (prijsplafond) gesubsidieerd worden. Omdat alleen productie wordt gestimuleerd en er een garantie wordt gegeven op de prijs, is er geen noodzaak om de afname gelijktijdig en lokaal te regelen. In de toekomst ontstaat er ongetwijfeld een vraag om opslag te subsidiëren en waarschijnlijk voor bedrijven de vraagsturing door het aanpassen van bedrijfsprocessen. Er ontstaat een volledige versnippering van subsidies voor individuele onderdelen van de keten. Door de activiteit *energie delen* te subsidiëren is het alleen nodig om het verschil tussen marktprijs en kostprijs van de energiegemeenschap te subsidiëren. De energiegemeenschap geeft een kostprijs op (met een maximum). Er is een interne prikkel om die niet bewust hoger te maken, het is immers de prijs die de leden zelf betalen. Aan het eind van het jaar (of andere tijdseenheid) wordt er gekeken of de marktprijs gemiddeld lager lag dan de opgegeven kostprijs. Is dit het geval, dan krijgt de energiegemeenschap een subsidie die die als compensatie aan haar leden kan geven. Dit geeft de zekerheid om lokaal leden aan de energiegemeenschap te binden, maar het zorgt er ook voor dat de energiegemeenschap investeert in de hele keten om de kostprijs naar beneden te brengen of ervoor zorgt dat op momenten dat de marktprijs hoger is dan de kostprijs, de leden zoveel mogelijk gelijktijdig met de productie afnemen. De leden betalen de kostprijs, dus er is een direct belang om die naar beneden te brengen.

5. *Energie delen geeft de mogelijkheid om te differentiëren op nettarieven*

Wanneer je energie delen als activiteit definieert kan je er ook voor zorgen dat deze activiteit helpt bij het beperken van netcongestie. Om netcongestie tegen te gaan

Wat moet je reguleren?

Het kan zijn dat verschillende energiegemeenschappen zich daar niet aan houden. Dan is het een (politieke) keus om de toegang tot energiegemeenschappen te normeren of om zelfs iets te regelen in de wet. Dit kan alleen als het concept energie delen ook daadwerkelijk juridisch is beschreven in de wet.

Wat moet je reguleren?

Energiegemeenschappen moeten andersoortige afspraken kunnen maken met hun leden. Neem bijvoorbeeld een 15-jarig contract. Dit kan alleen als de interne zelfregulering goed georganiseerd is. Je wil dit als sector samen met de overheid dus goed reguleren via normen of zelfs wetgeving die democratische zeggenschap en transparantie in proces en prijs eist.

Wat moet je reguleren?

Om een activiteit te kunnen subsidiëren moet die juridisch bestaan. Energie delen moet dus goed in de wet komen. Regelgeving die de activiteit wil subsidiëren kan hier dan naar verwijzen en er nieuwe eisen en regels aan stellen.

Wat moet je reguleren?

In de wet geef je netbeheerders de mogelijkheid om

moet je gedrag veranderen. Door energiedelen te definiëren is het mogelijk om aan energiegemeenschappen die aan energie delen doen lagere nettarieven te berekenen. Dit geeft een prikkel om meer gelijktijdig lokaal te gebruiken. Vermindering van netcongestie verlaagt immers de maatschappelijke kosten van de netbeheerders. En lagere nettarieven verlagen de kostprijs van de leden. Er ontstaat dan een gedeeld belang om netcongestie te voorkomen en de betaalbaarheid van het net te behouden.

6. Vergunning voor de energy sharing organisator (energiedienstverlener)

Er ontstaat een andere relatie met consumenten en andere gedeelde verantwoordelijkheden tussen de energiegemeenschap en de energiedienstverlener (*energy sharing organisator of ESO*). Daarom zou het verstandig zijn om de huidige leveringsvergunningen tegen het licht te houden en te zien wat er veranderd moet

worden. In de nieuwe energiewet komt de mogelijkheid voor energiegemeenschappen om te kunnen leveren zonder vergunning. Dit vergt een hoge mate van zelfregulering. Dit is alleen mogelijk als er de transparantie is naar de leden om die zelfregulering te organiseren.

7. Resultaatverplichting lokaal eigendom

Lokale overheden en energiegemeenschappen willen lokaal eigendom kunnen verplichten in de wet. Onderzoek van de VU en RUG toont aan dat dit geen participatievraagstuk is dat opgelost moet worden in de omgevingswet, maar een marktordeningsvraagstuk. Energie Samen ondersteunt deze gedachte. Het is immers de vraag of de opgewekte stroom gebruikt wordt om te handelen op de markt of dat die gedeeld wordt met de gemeenschap. Om dit mogelijk te maken moet het duidelijk zijn dat overheden deze resultaatverplichting gebruiken op voorwaarde dat de stroom zonder winstoogmerk gedeeld wordt met leden van de energiegemeenschap. Lokaal eigendom is praktisch niet te definiëren, energiegemeenschappen die energiedelen wel.

andersoortige afspraken te maken met energiegemeenschappen die energie delen. Dit is dan mogelijk omdat de activiteit energie delen bestaat en op die basis kunnen andere afspraken gemaakt worden. Nettarieven dienen sowieso kosten reflectief te zijn.

Wat moet je reguleren?

De voorwaarden van zelfregulering rondom energie delen kunnen in lagere wetgeving

of in specifieke normen of gedragscodes vastgelegd worden.

Wat moet je reguleren?

Door de definitie op te nemen komt er duidelijk onderscheid tussen de twee activiteiten leveren en delen. Overheden kunnen vervolgens in hun resultaatverplichting wijzen naar twee definities in de wet en daar hun eis op baseren.

13. Oplossingen voor energie delen met vrije leverancierskeuze

Zoals we hierboven laten zien is energie delen met vrije leverancierskeuze ingewikkelder vanwege de benodigde verrekeningen met meerdere leveranciers. We stellen dan ook voor om dit in het komende jaar zorgvuldig uit te werken samen met de markt en de netbeheerders, die hier vanuit hun marktfaciliteringsrol een taak in hebben. Energie Samen en de coöperatieve leveranciers zullen daar een actieve rol in spelen.